

Moral och underhållning

Med sin väldiga roman "By Love Possessed" slog den 55-årige James Gould Cozzens, som förut författat sju romaner, för ett år sedan definitivt igenom i Amerika. Boken föreligger nu på svenska, *Besatt av kärlek* (Bonniers, 26:50), i en nästan alltigenom fulländad översättning av Torsten Blomkvist. Enligt min mening är det en betydande roman, krönet hittills på Cozzens sparsamma, nogräknade och högt syftande arbete. Det betydande ligger främst däri att Cozzens i skildringar med fart och kraft, i analyser och samtal, som är både skarpsinniga och djupsinniga, ger oss en moralists — om man så vill en puritansk moralists — syn på människans villkor. Man får underhållning och uppbyggelse — om det är tillåtet att begagna dessa slitna och solskade ord i deras ursprungliga betydelse, som honnörssord utan ett uns av nedsättande och föraktfull bimening.

Boken beskriver, formellt, två dagar i Arthur Winners liv. Winner är advokat i en stad på 6 000—7 000 invånare i New Jersey, tillika grevskapets huvudstad; han är 54 år gammal, gift för andra gången, medlem av episkopalkyrkan, en allmänt respekterad man, välbärgad utan att vara rik, lycklig i sitt äktenskap och sitt arbete. Yrkesproblem och personliga problem tränger sig på under de två dagarna. En pojke anklagas för våldtäkt, hans syster, som lever blott för att hjälpa honom, begår självmord, Winners gamle medarbetare avslöjas som förslingrare, en förslingrare visserligen som begått sina brott i bästa syfte för att täcka tillfälliga förluster. Genom Winners ögon ser vi staden och dess överklass, relationerna mellan politik och rättsskipning, mellan religiösa grupper, mellan vita och negrer. I återblickar, möten och resonemang framträder en rad människors liv, stunder av glädje, av heder, av sorg och förnedring. Bilden vidgar sig till att omfatta alla människor som har kraft, råd och insikt nog att fundera över livet, framför allt att söka besvara två frågor: Hur skall jag stå ut, hur skall jag bli god?

Herbert Tingsten anmäler i denna artikel James Gould Cozzens (ovan) roman "Besatt av kärlek", som nu föreligger i svensk översättning.

Jag har träffat flera personer som sagt att denna bok är tråkig, att de kastat den ifrån sig efter 50 eller 100 sidor. Det finns bara ett råd att ge dem: Fortsätt! Tekniken gör början en smula besvärlig; vi presenteras för en mängd figurer som vi först småningom får veta något om. Men när människorna och konturerna börjar klarna inställer sig den tillitsfulla och stilsamma läsglädje som är de långa romanernas oskattbara gåva. För varje sida blir vi mera tjugade av denna värld som det kostat oss litet möda att bli hemma i.

Den balans, klokhet och resignation som utmärker Cozzens kommer tydligast och enklast fram i de partier som gäller professionella, sociala och politiska frågor. Debatterna om förhållandet mellan domare, åklagare och

advokater, samtalen om vad som är tillåtet och o tillåtet från yrkeshederns synpunkt, är — liksom i "The Just and the Unjust" av år 1942 — sakligt inträngande och så livfulla att de måste fångas varje lekman. Striden mellan den katolska kyrkan, som för varje år blir mäktigare och anspråksfullare i Nordösterns stater, och den gamla anglosaxiska protestantismen beskrivs på en gång med skärpa och med förståelse. Frukta för att den katolska invandringen skall bryta sönder de frihetens grunder som varit Nya Englands ära skymska ofta hos puritanernas arvtagare. "Kan någon fri man utan sorg, utan skam, utan fruktan bevitna hur namn som en gång för hundra år sedan var så stolta över sin förstfödslo rätt till frihet som New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut steg för steg under de senaste femtio åren har sjunkit ned till att beteckna så gott som påviska stater?" En ovilja mot politiken, som nästan är tradition inom Österns överklass, mildras genom betonandet av att de partivalda domarna och åklagarna i stort sett är bundna av författning, lag och samvete, att bedräglighet och korruption är sällsynta. Att Cozzens trots allt är påverkad av sin miljöns föreställningar och fördomar framträder visserligen i några avsnitt, särskilt kanske i den knappa beröringen av rasfrågan. Segregationen inom de protestantiska kyrkorna förklaras — och nästan försvaras — på ett sätt som tyder på att problemet ligger utanför Cozzens synkrets.

"Besatt av kärlek", den titeln ger knappast det riktiga intrycket. Det är här inte fråga om besatthet i den mening som vi finner hos Dostojevskis "De besatta"; Cozzens människor är inte, möjligen med något undantag, så passionerade, så våldsamt fixerade — av en annan människa, av en idé eller av sökandet efter Gud — att deras liv blir andlös och förtvivlat. Här finns ingen Dimitrij, som jagar Grusjenka, ingen synd och längtan av Stavrogins format, ingen Aljosja i bön och hängivelse. Trots händelsernas askväder lever vi i svalka, jämnvärd och ett slags begränsningens kyskhet. Inte heller ordet kärlek passar alldeles, om vi inte med kärlek menar alla önsningar, all ängslan och alla drifter som tvingar människorna. Det berättas om lidelse, men inte riktigt så, att vi rycks med; vi tror, men vi känner inte.

Till stor del handlar likväl Cozzens roman om kärleken i mera egentlig mening, om dess praktik och lika mycket om dess teori. Den himmelska kärleken. Religionen i alla dess former framställs som myt och illusion. För den episkopala kyrkan, och kanske för de protestantiska kyrkorna över huvud, har Cozzens språkrör — främst Winner — respekt och tillgivenhet utan tro; den skildras som en vördnadsvärd, något förtunnad, men ännu verksam ingrediens i den anglosaxiska traditionen. Winner är själv medlem av kyrkorådet och skall, liksom förut fadern, bli kyrkvärd; att dessa "förnuftets män" går i kyrkan och till och med till nattvarden i insikt om trossatsernas orimlighet och riternas meningslöshet — i den mån de ägnar saken någon tanke — är ett drag som nog kan kallas amerikanskt. Den katolska kyrkan, med dess auktoritetstro, dess hierarki och dess tendens att se synden som nådens vägröjare, betraktas däremot med ovilja; berättelsen om en katolsk dams svamligt-sinnliga omvändelseförsök hör till romanens få bittra och därför bästa avsnitt.

Främst blir den himmelska kärleken en önskan att vara god. Inte god i stor stil, med ängest, extas och martyrium; inte heller den alltför heta kärlek till godheten som måste bli besvikelse och smärta. Utan helt enkelt vanlig godhet: hänsyn, rättskaffenhets fruktan för att sära andra, lojalitet mot hustru och vänner. Men denna vilja till godhet, ständigt utsatt för påfrestningar, ständigt frestad till halvheter och kompromisser, har hos Winner, hans hustru och några andra av bokens gestalter en styrka som oroar och griper läsaren. Den jordiska kärleken. Med intima detaljer, men utan varje ansats till sensuellt effektsökeri, skildrar Cozzens Winners lyckliga äktenskap, en tidigare förbindelse i förnedring, några fumligheter och kärlekslösa erotiska möten mellan ungdomar. Vad som saknas är besattheten, eller rättare förmågan att göra den levande.

Cozzens bok är ingen upplevelse, är inte stor i den meningen att vi känner oss under författarens ledning erövra nya världar. Men i sin klokhet, sinnrikhet och finess når den en intellektuell och moralisk storhet som få av vår tids litterära sensationer bjuder. Man känner sig en smula bättre, lugnare och visare efter att ha läst den.

HERBERT TINGSTEN

Rättning åt mitten

Som det kanske mest väsentliga i söndagens val framstår det faktum att socialdemokraterna, jämte kommunisterna, ånyo erövrat en majoritet av rösterna; de båda partierna har före poströsternas inräkning 51,4 procent av samtliga röster, och man kan utgå från att de även sedan poströsterna införts har ett flertal av omkring 51 procent. I större perspektiv är detta inte något förvånande. Vid 1940 års val, då de båda socialistiska partierna vann sin största framgång, hade de över 57 procent av rösterna, och majoriteten bevarade de ända fram till andrakammarvalet 1956, då socialdemokraterna vann 44,6 procent av valmanskåren och kommunisterna 5 procent; vid juni-valet 1958 var situationen ungefär densamma, med en förskjutning till socialdemokraternas förmån (46,2 procent för detta parti och 3,4 procent för kommunisterna). Då vi här talar om de socialistiska partierna är det inte i avsikt att på något sätt likställa dem eller att förringa socialdemokraternas i stort sett klara och värdefulla strid mot det kommunistiska partiet, utan helt enkelt därför att regeringspartiet i avgörande frågor kan räkna på kommunisternas stöd.

Att socialdemokratin i realiteten återvunnit majoriteten bland väljarna är enligt vår mening från viktiga synpunkter beklagligt. Det innebär dels att ett parti blir helt dominerande för en tid framåt, vilket i och för sig är oroande, dels att möjligheter uppstår till en radikalisering i socialistisk riktning av den svenska politiken. Inför detta beklagande måste många av Dagens Nyheters läsare säga sig ungefär detta: Hur kan tidningen uttrycka en sådan mening då den genom sin kritik av folkpartiets hållning särskilt i pensionsfrågan och genom sin relativt neutrala

hållning i valstriden bidragit till eller i varje fall kanske har bidragit till den socialdemokratiska framgången? Anmärkningen är inte obehövad, och den måste besvaras. Det är sant att vi intagit en annan position i denna valstrid än tidigare, att vi inte engagerat oss för folkpartiet på det sätt som länge varit naturligt för Dagens Nyheter. Men andra synpunkter än de partipolitiska har varit bestämmande för vårt ställningstagande. Vi anser att folkpartiet genom sin vägran att diskutera en uppgörelse i pensionsfrågan med socialdemokratin och över huvud genom sin tendens att enligt konservativa paroller konkurrera med andra borgerliga riktningar har begått ett svårt sakligt misstag. Att framhålla detta har synts oss vara väsentligt, och vi har tagit risken att vi därigenom skulle skada folkpartiet; om man inte kan kritisera det parti som man känner sig stå närmast därför att en sådan kritik kan medföra förluster för partiet, så blir över huvud en självständig hållning från en tidnings sida omöjlig, och i realiteten måste man helt enkelt svära på partiets ord. Vi har inte heller velat välja den utvägen att det här varit fråga om kommunalval, inte om riksdagsval, och att man därför kunde bortse från eller i varje fall inte starkare beakta rikspolitiska frågor. En sådan utväg har för oss tätt sig som en ren undanflykt. Ty ingenting är tydligare än att man i svensk politik sedan åttonden betraktar även kommunalvalen som rikspolitiska avgöranden och att debatten kring dessa val huvudsakligen rör sig om rikspolitiska spörsmål.

Statsminister Erlander framförde i somras i tidskriften Tiden tanken på en stor uppgörelse mellan partierna, varvid han tänkte sig att socialdemokratin skulle göra ganska betydande eftergifter, både i pensionsfrågan och på andra punkter. Vi hoppas att denna samförståndslinje skall bli bestående inom den segrande socialdemokratin. Partiet har visserligen vunnit en knapp majoritet bland väljarna, men det har